

Parels bij een prille industrialisatie

Geraardsbergen op porseleinkaarten

Deel 4 : lucifers, drank en voedingswaren

Jacques DE RO, Rik VAN DAMME

In ons overzicht van 'Geraardsbergen op porseleinkaarten' hebben we achtereenvolgens feestelijkheden (deel 1), kant (deel 2) en textiel (deel 3) belicht. Hoewel de lucifernijverheid in feite pas tijdens de tweede helft van de 19de eeuw in volle expansie is - en dus zowat na het hoogtepunt van het succes van de porseleinkaart - heeft de allereerste luciferfabrikant in de stad er toch dankbaar reclame mee gemaakt. Dit geldt evenzeer voor de dranknijverheid en de voedingswaren, die van alle tijden zijn.

Guillaume Mertens ⁽¹⁾

De introductie van de lucifersproductie te Geraardsbergen staat op naam van Guillaume Mertens. Hij wordt op 31 januari 1803 (11 pluviöse jaar XI) te Galmaarden (provincie Vlaams Brabant) geboren als zoon van Petrus Joannes en van Angelina Van Herreweghen. Later wijkt het gezin om onbekende redenen uit naar Gent, waar zijn moeder een winkeltje openhoudt. Mertens tracht rond te komen door het leuren met schoensmeer, garen en lucifers. Hij keert terug naar zijn geboortestreek, na zijn huwelijk in de Oudenbergstad op 13 juni 1828 met Marie Catherine De Launoit, kantwerkster. Zij is te Geraardsbergen geboren op 14 augustus 1798 (27 thermidor jaar VI) als dochter van Gerardus Gislenus en van Joanne Petronille De Laeger.

Het jonge paar vestigt zich op de Markt, waar zijn echtgenote een winkel uitbaat. Maar de eerste huwelijksjaren verlopen voor Mertens eerder dramatisch. Van de zes kinderen die uit zijn huwelijk geboren worden, overlijden er vijf

tussen 1832 en 1842. Op 27 november van laatst genoemd jaar sterft zijn echtgenote na een langdurige ziekte.

Daarnaast moet de financiële toestand van het gezin er sterk op achteruit gegaan zijn. In 1832 woont de familie Mertens nog in de Vredestraat, maar enkele jaren later, in 1838, vindt zij een onderkomen tussen de andere arbeidershuisjes in het *Konijnestraetjen*, een verdwenen steegje van de Bokerstraat.

De zogenaamde *solferstek*, waarmee Mertens vent, leert hij kennen via zijn oudere broer Balthazar, die zijn voorbeeld wordt. Balthazar Mertens (1801-1870) ziet hierin meteen commerciële mogelijkheden en combineert vanaf 1835 met succes in het nabije Lessen (provincie Henegouwen) de fabricatie van schoensmeer met de productie van lucifers. Voor beide producten worden immers een aantal gelijkaardige grondstoffen gebruikt (chemische stoffen en populierenhout voor het vervaardigen van schoensmeerdoosjes).

Een lucifers- en beenzwartfabriek

Mertens raakt uit de armoede - wellicht met de financiële steun van zijn broer - door een beenzwart- en een lucifersfabriek op te richten op de erfpachtgronden van dokter François De l'Arbre (1801-1864) in de Kleine Hunnegemstraat. Hij krijgt hiervoor de toelating van het provinciebestuur in april 1843, amper enkele maanden na de dood van zijn echtgenote. Volgens een gedetailleerd grondplan uit dat jaar van landmeter P. F. Vandersnick heeft zijn fabriekje een rechthoekige plattegrond, leunt aan tegen de stadsvesten en ligt in een grote tuin achter zijn woning annex stallen nabij de Lessensestraat. Dat is ongeveer ook het beeld dat we te zien krijgen op de porseleinkaart, die Mertens bestelt bij de Gentse lithograaf P. Vande Steene en die volgens G. Imbo dateert uit de jaren 1860, wat onmogelijk is zoals verder blijkt. Het beeld is genomen vanuit de woning van dokter De l'Arbre. Wat niet op het grondplan staat maar wat we wel te zien

(1) Een uitgebreid artikel over leven en werk van Guillaume Mertens vinden we in: J. DE RO, *Het succes van de solferstek. Nieuw licht op de eerste Geraardsbergse lucifersfabrikant Guillaume Mertens*, in *Gerardimontium*, 2007, nr. 213, p. 4-17). Deze studie van de porseleinkaarten heeft geleid tot nieuwe inzichten, die niet in voornoemd artikel zijn opgenomen.

krijgen op deze reclamekaart, waarvan drie varianten (14,4 x 10,4 cm en 12,6 x 10,2 cm) bekend zijn, is helemaal links een rechthoekig gebouwtje onder een zadeldak met een vierkante rokende schoorsteen. Het telt ten minste drie kleine vierkante vensters en twee deuropeningen. Deze latere uitbreiding doet sterk denken aan een machinehuis. Twee toegangen kunnen wijzen

op twee afzonderlijke vertrekken. Gaat het hier om de locaties van de stoommachine- en dito ketel? Vreemd genoeg is uit de jaren 1840 geen commodo et incommodo onderzoek bekend dat verwijst naar een mogelijke aanvraag van Guillaume Mertens voor de plaatsing van een stoomtuig. Wat verderop staat - zoals op het grondplan aangeduid - de eigenlijke lucifers-

en beenzwartfabriek. Het is een rechthoekig gebouwtje onder een zadeldak met vierkante vensters en een deuropening. Op diezelfde porseleinkaart zien we achter het gebouw de met bomen beplante stadsomwalling en helemaal achteraan zijn woonhuis met de vele bijgebouwtjes. Helemaal rechts loopt het Hunnegemstraatje, dat volledig door groen lover is afgezoomd. Hier kunnen we

G. Mertens, Fabricant d'Allumettes chimiques, de Noir Animal, de Pomade et de Cirage. Négociant en Dentelles, Près la porte de Lessines, à Grammont. Flandre Orientale. (Lith. De P. Vande Steene, Gand.) (3 varianten)

Dit is een zeer mooie kaart van wat in Geraardsbergen voor veel oudere mensen de "Zwartfabriek" was; er werden ook lucifers gemaakt. "G. Mertens fabricant" staat bovenaan in zwaar overversierde letters. Het beeld van het bedrijf is een combinatie van realisme en een vleugje romantiek: naast de fabrieksgebouwen met een imposante rokende schoorsteen en de bedrijvigheid op de werkvloer, is er ook ruimte gelaten voor bomen en struiken aan weerszijden van het pand. Op de voorgrond staat ook een burgerpaar gezellig te praten bij een uitgespannen koets die als voorgrondelement dienst doet, samen met de linkervleugel van het atelier dat in de schaduw staat. Op die manier valt alle licht achteraan en wordt er voor een mooi diepte-effect gezorgd. Het geheel is omkaderd door een barokke constructie waarin handel en bedrijvigheid worden weergegeven door de symbolen van de Hermesstaf en de bijenkorf. Mertens was ook handelaar in kant, waar de vorm van het kader duidelijk naar verwijst.

Deze kaart is een variant van de vorige; alleen werd er hier met drie kleuren gewerkt: rode oker voor de Hermesstaf, de bijenkorf, de schaduwzijden van de gebouwen en een deel van de tekst. Cyaangroen maakt de omlijsting minder opdringerig en blauwgroen kleurt de bomen en de rook van de schoorsteen. Het beeld krijgt hierdoor meer diepte.

Hieronder een tweede variant, waarbij het beeld van de gebouwen nu duidelijk de aandacht trekt door het gebruik van een azuurblauwe tint. De letters en de omlijsting werden sober gehouden en alleen licht ingekleurd met wat gele en rode oker.

G. Mertens, Fabricant d'Allumettes chimiques, de Noir Animal, de Pomade et de Cirage. Négociant en Dentelles, Près la porte de Lessines, à Grammont. Flandre Orientale. (Lith. De P. Vande Steene, Gand)

Voor deze kaart werd een langwerpig formaat gekozen, zodat het gebouwencomplex binnen het sterk vereenvoudigde kader valt. De rechtervleugel is duidelijk de residentie van de familie Mertens; voor de deur staat een burgerpaar en een ingespannen paard met koets. Achter een afsluiting staan de ateliers waarin het werk goed te zien is. Merkwaardig is de mooi aangelegde tuin tussen de fabrieksgebouwen; die was op de vorige kaarten niet te zien en is misschien wel een romantische aanvulling om het geheel wat op te vrolijken. Opnieuw werden er drie kleuren gebruikt: blauw voor de fabriek en het herenhuis, groen voor de firmanaam en rode oker voor het adres en de geproduceerde waren. Het kader is lichtgrijs gehouden en alleen in de hoeken met gestileerde bladmotieven versierd.

de tuin van dokter Jean Baptiste Diericx (circa 1777-1845) situeren en het braakliggend terrein van Constance Byl.

Naast producent van lucifers en beenzwart, handelt Mertens volgens de vermelding op de kaart ook in kant. Dit wordt nog eens verduidelijkt door het gezicht op de bedrijfssite te omsieren met fraai kantwerk.

Een tweede porseleinkaart

Guillaume Mertens laat het niet bij die ene porseleinkaart. Hij laat

bij dezelfde Gentse steendrukker er nog een tweede (14,9 x 10,1 cm) vervaardigen. Ditmaal gaat het - evenwel met dezelfde reclame-teksten - eveneens over een gezicht op de fabriekssite, maar nu gezien vanuit de Kleine Hunnegemstraat. Via een poortgebouw komt men in het volledig ingesloten 'bedrijfsterrein'. Op de eerste porseleinkaart gaat het nog om een binnenplaats, terwijl hier intussen een keurig beplante tuin met paadjes is aangelegd. Terwijl Vlaanderen en ook Geraardsbergen in de late jaren 1840 in volle textielcrisis verkeert,

denkt Mertens aan bedrijfsuitbreiding. En dat is ook te zien op deze reclamekaart. Volgens een mutatie in 1849 in het kadaster opgetekend, breidt hij zijn bedrijf uit met 410 m². De nieuwe gebouwen vinden we op de porseleinkaart links en rechts van het oorspronkelijke lucifers- en beenzwartfabriekje. Beide gebouwen zijn groter in omvang, één ervan telt zelfs twee bouwlagen, hebben meerdere toegangen en rechthoekige vensteropeningen. We kennen niet de functie(s) van deze bedrijfsgebouwen, maar wellicht zijn het

magazijnen voor grondstoffen of afgewerkte producten. Maar er kan evengoed een plaats voorzien zijn voor de kinderen van de arbeiders. M. Stroobant en D. Robben maken gewag van een schooltje op zijn fabrieksterrein waar een gediplomeerd onderwijzer hen dagelijks onderricht.

Het geluk lacht Mertens nu ook toe in zijn privéleven: hij hertrouwt in 1848 met Jeannette Van Wetter, afkomstig uit Heusden. Zij schenkt hem tijdens het volgende decennium drie zonen en twee dochters.

Een nieuw bedrijf te Overboelare

Mertens weet na de zware textielcrisis en het groeiend pauperisme van de jaren 1840 de eerstvolgende jaren zijn monopoliepositie in Geraardsbergen en omliggende gemeenten te handhaven. Door het algeheel economisch herstel ziet hij zijn cliënteel zienderogen aangroeien en het fabrieksgebouw in de Kleine Hunnegemstraat wordt snel te klein om de productie te kunnen opdrijven en zo aan de stijgende vraag te voldoen. Mertens koestert grootse plannen en wil één grote moderne lucifers- en schoensmeerfabriek met annex arbeiderswoningen. Doordat de grondprijzen in de stad té hoog zijn, koopt hij in 1853 een groot stuk bouwgrond te Overboelare, op enkele honderden meters voorbij de Lessensepoort langs de *Steenweg van Lessen naar Geeraardsbergen* (later de *Grote Baan*, thans de *Groteweg*). Door het KB van 15 november 1854 mag hij op deze locatie een nieuwe lucifers- en schoensmeerfabriek oprichten. De productie in de nieuwe bedrijfsgebouwen wordt al in de loop van 1856 aangevat, maar het duurt zeker nog tot 1860 alvorens het hele bouwproject voltooid is.

Een beeld van de fabriek uit de beginperiode is ons door gebrek aan fotografische opnames niet bekend, maar wellicht kan ons hierbij de porseleinkaart helpen die Mertens in de vroege jaren 1860 laat vervaardigen door de Brusselse steendrukkerij *Carbote frères*. Deze gebroeders-drukkers boeken met hun kaarten heel wat succes in de hoofdstad (2). Zij verhuizen hun drukkerij in de stad meerdere malen, maar vanaf 1860 zijn ze voor een lange tijd gevestigd in de rue terre neuve 91. Het is op dat adres dat deze grote kaart (17,4 x 22,8 cm) van Mertens wordt gemaakt.

Aanleiding hiertoe is met de kaart het nabootsen door sommige fabrikanten te doen stoppen van het vignet 'Conservateur du cuir', het merk van het schoensmeer dat hij heeft uitgevonden en ook alleen produceert. Hij doet dit door een nieuw vignet voor te stellen dat onderaan de kaart staat afgedrukt. Maar deze kaart is vooral belangrijk voor de afbeelding in vogelperspectief van het hele fabriekscomplex dat we situeren op de plaats, die we thans nog in de volksmond kennen als de *Geuzenhoek*. Voorzichtigheid is hier geboden bij de interpretatie van deze afbeelding, waarop alles overdreven groot is voorgesteld. Langs de drukke toegangsweg naar de stad, ligt voor ons het directeurshuis met tuin. Het is een alleenstaande woning, bestaande uit twee bouwlagen en drie traveeën onder een schilddak en met een aangebouwd bijgebouwtje onder een lessenaardak. De developbouw is identiek aan deze van het fabriekscomplex aan de overzijde van de weg. Mertens zal met de verbouwing in 1866-1867 zijn woning meer allures (3) geven, wat er meteen op wijst dat de porseleinkaart vóór die datum is

vervaardigd.

De eigenlijke "stoomsolferstekfabriek" bestaat uit grote bedrijfsvleugels omheen een centrale rechthoekige binnenplaats. Het gaat om bakstenen gebouwen onder schilddaken bestaande uit twee bouwlagen met een opvallend groot aantal vensteropeningen. De fabrieksvleugel langs de latere Fabrikstraat telt drie bouwlagen en boven het dak torent een rokende schoorsteen. Daarachter is een dozijn arbeiderswoningen opgetrokken die vandaag, hoewel sterk verbouwd, bewaard zijn gebleven. Achteraan de binnenplaats zien we het machinehuis met een tweede schoorsteen. De toegang tot de fabriek ligt aan de latere Groteweg, recht tegenover het directeurshuis.

Net als een aantal Geraardsbergse kantfabrikanten, zal Guillaume Mertens met zijn onderneming Europese erkenning genieten: hij ontvangt voor zijn producten medailles op de internationale tentoonstellingen in Londen (1862), in Dublin (1865), in Parijs (1867) en in Amsterdam (1869). Op 2 augustus 1877 overlijdt hij op 74-jarige leeftijd in zijn woning aan de Groteweg in Overboelare.

Charles Joseph Antheunis

Terwijl de lucifersindustrie voor Geraardsbergen tijdens de 19de eeuw een nieuwe opkomende economische activiteit meebrengt, is de lokale dranknijverheid al sinds de middeleeuwen een vertrouwde bron van inkomsten. Niet verwonderlijk dat ook de stadsbrouwers gebruik maken van lithografische kaarten om hun brouwsels beter bekend te maken.

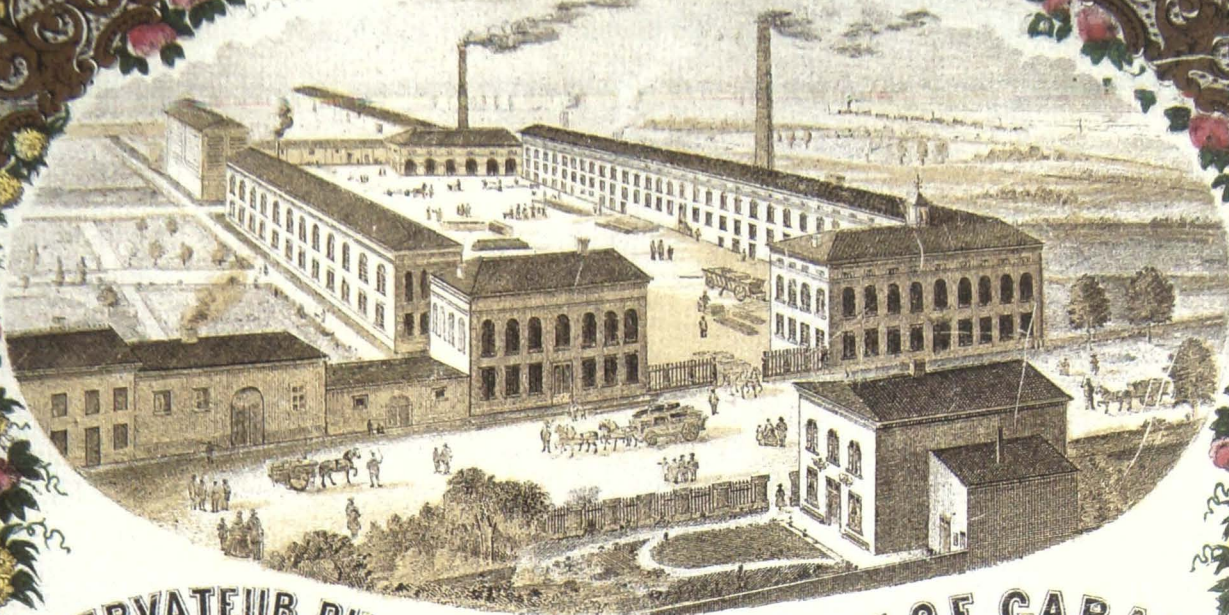
Een opvallende porseleinkaart, vervaardigd in drie varianten (13

(2) In het werk van G. RENOY, *Brussel onder Leopold I. 25 jaar porseleinkaarten 1840-1865*, Gent, 1979, zijn opvallend veel kaarten van *Carbote frères* opgenomen.

(3) Het directeurshuis staat later bekend als het *Geuzenkasteel*, dat vanaf 1905 wordt bewoond door sigarenfabrikant David Van Nieuwenhove.

FABRIQUE D'ALLUMETTES CHIMIQUES ET CIRAGE BREVETÉS

CONSERVATEUR DU CUIR

BREVETÉ PAR S.M. LEOPOLD I ROI DES BELGES.

CIRAGE GARANTI

POUR CINQ ANNÉES PLACE DANS UN LIEU SEC.

GUILLAUME MERTENS
FABRICANT

PRODUITS CHIMIQUES, DOMICILIÉ A OVERBOULAERE,

A l'honneur d'informer sa nombreuse Clientèle ainsi que M.M. les Consommateurs de Cirage qu'il vient de supprimer son ancienne vignette pour la remplacer par la vignette ci-dessus représentée; dans le but de faire cesser la contrefaçon que quelques fabricants s'étaient appropriée en marquant du même cachet un cirage inférieur au sien en vue de tromper le public.

Il est le seul inventeur de ce Cirage extraordinaire nommé CONSERVATEUR DU CUIR universellement employé par les Carrossiers Bottiers et Cordonniers tant à l'étranger qu'en Belgique. Ce cirage qui produit un noir luisant des plus vifs et aussi brillant que la laque loin de porter atteinte au cuir le garantit et le conserve ce qui rend ce produit également propre à nettoyer et à vernir les harnais des chevaux, les accessoires des cabriolets voitures, &c. d'autant plus qu'il ne se ternit pas et ne produit aucune souillure au toucher.

Un morceau de mousseline ou de coton trempé pendant 24 heures dans ce même cirage en sortira plus solide qu'il n'était dans son état primitif, juste garant que ce produit en amollissant le cuir, le préserve des crevasses et le conserve.

Le Cirage peut se conserver pendant plus de 5 années dans un endroit sec et diffère en cela du cirage ordinaire qui ne se conserve que dans un endroit humide. Chaque Boîte ainsi que chaque paquet porte la Vignette représentée ci-dessus.

Il recommande également au public de ne pas confondre son ancienne vignette apposée sur des allumettes de 1/2 et de trouver ainsi bien sur les paquets que sur chaque boîte comme à l'ordinaire, avec la contrefaçon de sa vignette précédente.

MAISON
POUR LA VENTE

Ces Allumettes étant depuis nombre d'années reconnues supérieures à beaucoup d'autres, lui ont fait mériter une Clientèle pour laquelle il se fabrique par mois de trois mille grosses boîtes d'Allumettes par semaine.

CHEZ M

Cinq Centimes suffisent pour se procurer une Boîte et se convaincre de la supériorité de ces produits.

Lith Carbote frères r. terre neuve, 91, Bruxelles.

Fabrique d'Allumettes chimique et cirages brevetés Guillaume Mertens Belgique... (Lith Carbote frères r. terre neuve, 91, Bruxelles)

Op deze kaart is zeer uitzonderlijk een lange tekst afgedrukt waarin Mertens de kwaliteiten looft van zijn zwarte was voor het insmeren en opblinken van allerlei lederen gebruiksvoorwerpen. Hij waarschuwt voor minderwaardige namaak die op de markt is; daarom liet hij deze kaart drukken binnen een kader met kleurrijke bloemenranken. De ateliers zijn duidelijk afgebeeld en staan bovenaan in een diagonale compositie. De voorgevels staan in de schaduw zodat het grootste deel van de achterliggende gebouwen alle licht en diepte krijgen.

C. J. Antheunis; Négt. en Sel de Roche, Brasserie. Vinaigrerie. Grammont. (Lith. J. Bevernaege Fils, Audenarde et Gand, Fossé Courbé (Krommenwal) (3 varianten)

Dit is een merkwaardige kaart waarop er geen beeld wordt gegeven van bedrijfsgebouwen maar eerder gekozen werd voor een gezicht op de Dender met aanlegkaai en aangemeerd zeilschip. De achtergrond wordt volledig ingenomen door een breed panorama van de stad waarop duidelijk, de kerk, het stadhuis, de kapel op de Oudenberg en de helling van de Buizemont te zien zijn. De toren op de voorgrond is waarschijnlijk een verwijzing naar een versterkte stadspoort, waaraan ook de hijskranen te zien zijn, waarmee de schepen geladen en gelost werden. De kat op de bierton in de rechterhoek verwijst naar de brouwerij met die naam in de Grotestraat. Er werd ook gebruik gemaakt van het kleurenperspectief: het schip met vlag en de toren worden beheerst door het rood en gele oker; de Dendervallei als middenplan wordt in een groene middentoon weergegeven en de achtergrond zinkt weg in blauwe en grijze tonen. De lucht met gestileerde wolken zorgt voor de nodige doorkijk in de ruimte; het geheel is mooi maar sober omkaderd met vergulde letters en hoekversieringen.

x 9 cm en 13,5 x 9,5 cm), komt van Charles Joseph Antheunis. Hij wordt te Geraardsbergen geboren op 31 december 1796 als zoon van Alexander en van Marie Vandenhauten. Zijn vader verlaat na zijn trouwdag zijn geboortedorp Ophasselt en vestigt zich in de

Oudenbergstad, waar hij eigenaar-uitbater wordt van brouwerij *De Catte*. Deze brouwerij ligt op de hoek van de Grotestraat met de Kattestraat en was in de 18de eeuw in handen van de familie Vanden Herweghe. Charles Joseph is pas achttien wanneer hij na het

overlijden van zijn vader in 1814 het familiebedrijf verderzet. Hij huwt met Maria Judoca Fransman (1797-1836), die hem acht kinderen schenkt. (4) Op de porseleinkaart, die hij tijdens de jaren 1840 laat vervaardigen bij de Oudenaardse steendrukkerij *J. Bevernaege & Fils*,

(4) J. DE RO, *De dorst van Geraard. De dranknijverheid in Geraardsbergen en deelgemeenten in historisch perspectief*, Geraardsbergen, 2005, p. 124-125.

Dit is een eerder afgebleekte variant van de vorige kaart. De letters en de versiering zijn identiek maar het gezicht op Geraardsbergen is bijna monochroom geel met enkele lichtblauwe vlekken in de lucht; het effect van het kleurenperspectief gaat hierdoor grotendeels verloren.

Een tweede variant van de eerste kaart, waarin de voorkeur werd gegeven om het landschap op de rand van een grisaille te brengen, waardoor het meer de allure krijgt van een gegraveerde prent.

vinden we niet het gebruikelijke gezicht op zijn bier- en azijnbrouwerij, maar een panoramisch zicht van de bovenstad. Opvallende oriëntatiepunten zijn de hoofdkerk, het abtenhuis en de Oudenbergkapel. Rechts op de voorgrond staat een bierton waarop een kat zit, waarmee duidelijk verwezen wordt naar de naam van de brouwerij. De zeilboot, met in de mast de Belgische vlag, ligt aan de Denderoever aangemeerd. Men is er druk bezig vracht aan land te brengen. Links van de boot zien we een gebouw met een rondboogvormige doorgang in breuksteen en geflankeerd door een ronde toren onder kegelvormige spits. Hier aangehecht, naar de Dender toe, bevindt zich nog een gebouw onder zadeldak met bovenop een schouw. Hoewel de hele bouwconstructie intact oogt, lijkt het erop of een boom op het dak boven de poorttoegang groeit, wat op een zeker verval wijst. Het bouwwerk is vrij hoog in vergelijking met de mensen rechts in beeld en ligt in de benedenstad, waar ook de brouwerij van Anthéunis zich bevindt. Gaat het hier om een denkbeeldige weergave van een van de vroegere stadspoorten die aan beide stenen Denderbruggen stonden? (5) Net als zijn vader, heeft Charles Joseph Anthéunis politieke ambities, maar hij zal er niet in slagen een politiek mandaat te verwerven. Toch is hij nauw betrokken bij de oprichting van de lokale Liberale Associatie en vinden we hem op 14 juni 1846 als één van de zes afgevaardigden op het eerste liberaal congres te Brussel. (6) Enkele jaren later zal een van zijn zonen, Charles Joseph de roerstok overnemen.

J. Coppens Fils

Van de talrijke Geraardsbergse brouwers zijn ons verder geen porseleinkarten bekend. Toch vermeldenswaardig zijn binnen de

(5) J. DE RO, I.S.M. D. SURDIACOURT, M. VAN TRIMPONT, J. COPPENS, L. BEECKMANS, N. DE BROUWER, N. VAN LIEFFERINGE, G. WELLEMAN, *De Muur rond Geraardsbergen. Van gesloten naar open stad*, Geraardsbergen, 2009, p. 197.

(6) J. DE RO, *De dorst van Geraard...*, p. 60.

Lith. Avoux Frères, Grammont.
J. Coppens Fils, Marchand de Houblon, à Grammont. (Lith. Avoux Frères, Grammont.)

De kaart van hophandelaar Coppens is een mooi voorbeeld van versobering in de uitvoering. Geen afbeeldingen maar wel veel aandacht voor de verschillende lettertypes en de sierlijk gekrulde omlijsting.

drankhandel twee lithografische naamkaartjes. Het eerste is van hophandelaar J. Coppens Fils en vervaardigd door drukkerij Avoux Frères uit de Vredestraat. Over wie gaat het precies? Van de familie Coppens is bekend dat zij al in de eerste helft van de 18de eeuw een brouwerij en een stokerij uitbaat in de Karmelietenstraat. Wanneer Josephus Coppens op 19 januari 1805 overlijdt, is het zijn zeventienjarige zoon Jean Gislain die de familieonderneming overneemt. Hij huwt met Anne Cathérine De Brabanter (1793-1846), waarmee hij in 1824 een zoon Celestin krijgt. Wanneer ook Jean Gislain op 10 maart 1850 sterft, zet Celestin de familietraditie verder. Hij moderniseert de brouwerij door de introductie van een stoommachine van

2 pk en een dito ketel van 3 atm. Hiermee is hij de eerste brouwer in de Oudenbergstad die gebruik maakt van stoomkracht. Coppens handelt daarnaast in alcoholische drank en wijn. En wellicht, althans volgens het naamkaartje, ook in hop. In 1858 verkoopt hij openbaar alle drankvoorraad en laat brouwerij annex stokerij over aan zijn jongere broer François. (?)

Rens Frères & Sœur

Wie ook in de 19de eeuw handel drijft in wijn, likeuren, jenever, allerhande alcoholische drank tot zelfs olie uit de Provence en wijnzijn, is een telg van de familie Rens. Een lithografisch reclamekaartje, vervaardigd door een zekere De lahoese (⁸), levert het

bewijs. Op basis van het genealogisch onderzoek, dat erenotaris Jean-Louis Rens in 1971 over zijn familie heeft uitgevoerd, moet het hier gaan om de kinderen van François Rens (1784-1850), stadssecretaris van Geraardsbergen in 1809-1847; maire in 1813-1820 en gemeentesecretaris in 1820-1840 te Grimminge en meyer te Voorde in 1813-1825. Zijn echtgenote Maria Loree (1787-1843) schenkt hem tussen 1809 en 1830 zes zonen en een dochter. Het moet Victor Rens (1830-1885) zijn die in de Vredestraat met een likeurhandel is gestart. Het gaat wellicht om een familiezaak waarbij één of meerdere van zijn broers en zijn oudste zuster Rosalie Gislaine (1809-1879) betrokken zijn. Zijn zuster blijft overigens ongehuwd en woont in bij Victor. Wanneer

(⁷) *Ibidem*, p. 167-168.

(⁸) Gaat het hier om de Brusselse portret-, landschap- en genreschilder Jean De la Hoese (1846-1917) of om zijn vader die als graficus verbonden was aan het Militair Cartografisch Instituut?

Vins, Liqueurs, Genièvre, Spiritueux, Huile de Provence et Vinaigre de Vin, Rens Frères & Sœur, à Grammont (De Lahoese.)

J.B. Struelens, Fabricant Confiseur, Grande Rue N° 155, Grammont. (Gand & Audenarde, J. Bevernaege Fils Lith. Brev.)

J.B. Struelens heeft er de voorkeur aan gegeven om zijn winkel met toonbank en stapelrekken in een theatrale formule te presenteren. Het centrale gedeelte is in rode oker uitgevoerd en toont een burgerpaar dat de winkel betreedt. Het geheel is als een theaterdecor opgevat, waarbij nog eens extra barokke motieven uit de kast werden gehaald. Het gearceerde blauw zorgt voor de nodige schaduw effecten en geeft ook meer diepte aan de winkelruimte.

Brievenhoofd 'Au Temple de la Douceur' F. Struelens-Bruyneel (18 mei 1869). (Verzameling Philippe Haegeman)

Victor deurwaarder wordt, laat hij de likeurhandel over aan zijn tweede echtgenote Henrica Bruyneel (1837-1913).⁽⁹⁾

Jean Baptiste Struelens

Heel uitzonderlijk is de fraaie porseleinkaart die bewaard is van een lokale leverancier van voedingswaren. Het gaat om Jean Baptiste Struelens, die zich 'fabricant confiseur' of suikerbakker noemt. De kaart (11,8 x 8 cm), gemaakt door de Oudenaardse steendrukkerij *J. Bevernaege Fils*, biedt ons een inzicht in zijn met suikergoed gevulde winkel in de Grotestraat 155. Jean Baptiste Struelens wordt in 1780 te Jette-Ganshoren⁽¹⁰⁾ geboren als zoon van Arnold en van Maria van Heeckout. We vermoeden dat hij onder het Franse Keizerrijk verhuist naar de Ouden-

bergstad, waar hij huwt met Maria Catharina Bruyneel. Zij is in 1781 te Geraardsbergen geboren als dochter van Martinus en van Isabella De Pryck. Struelens beleeft van nabij een drama, wanneer op 25 september 1846 Sigismund Alexandre Güttler, die bij hem in dienst is, zich met een pistool een kogel door de rechterborst schiet. Deze jongeman, 23 jaar oud en afkomstig uit Biberach (Koninkrijk Württemberg), wordt in kritieke toestand naar het hospitaal overgebracht, waar hij volgens *De Volksverdediger* op 2 oktober overlijdt. De reden voor zijn zelfmoord is niet bekend.⁽¹¹⁾

Voor de voortzetting van zijn suikerbakkerij kan Jean Baptiste Struelens rekenen op zijn zoon Francisus Gislenus. Struelens' echtgenote overlijdt op 5 oktober

1854 en hij volgt haar in het graf twee jaar later, op 17 december 1856. Volgens het brievenhoofd op een factuur van 18 mei 1869 - overigens ontworpen door de hoger genoemde Brusselse steendrukkerij *Carbote* - vinden we de suikerbakkerij nog steeds in de Grotestraat met de benaming 'Au Temple de la Douceur'. Opvallend is dat Francisus Gislenus na zijn familienaam deze van zijn moeder aanhoudt. De suikerbakkerij is dan omgevormd in een 'Fabrique de Bonbons fins, Dragées & Desserts' en in een 'Fabrique de Chocolat et Pain d'Epices'.

Wordt vervolgd.

⁽⁹⁾ J.-L. RENS, *Stamboom van de familie Rens uit Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1971, p. 25-28.

⁽¹⁰⁾ Beide gemeenten zijn bestuurlijk gescheiden sinds 1841.

⁽¹¹⁾ J. DE RO, *Ordehandhaving en openbare veiligheid in 1830-1860 op basis van politierapporten en morele statistieken*, in *Gendarmen en Champetters. Een kroniek van gemeentepolitie, landelijke politie en rijkswacht in Geraardsbergen en Lierde*, p. 205.